

AVTOMOBIL YO'LLARINI KO'KALAMZORLASHTIRISH VA ULARNING EKOLOGIYAGA BO'LGAN TA'SIRI.

Sharipov Bexruz

Toshkent Davlat Transport Universiteti Talabasi

Annotasiya: Mazkur ishda avtomobil yo'llarini ko'kalamzorlashtirish tartib va ularga qo'yilgan talablar hamda ko'kalamzorlashtirish ekologiyani yaxshilashga foydalari haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Avtomobil yo'l , yo'l , ko'kalamzorlashtirish, ekologiya, atrof-muhit, obodonlashtirish, kislorod, daraxt, yashil maydon.

Avtomobil yo'llarini ko'kalamzorlashtirish har doim muhim ro'l o'ynab kelgan. Avtomobil yo'llari yon tomonlariga yashil maydonlarining ko'paytirish ekologiyaning ifloslanishini oldini olishimizda muhim ro'l o'ynaydi. Chunki avtomobillardan chiqadigan zaxarli gazlar ekologiyani ifloslantiruvchi eng katta omillardan hisoblanadi. Ya'ni raqamlarda ko'radigan bo'lsak dunyo bo'yicha avtomobillardan chiqadigan zaxarli gazlar ekologiyani buzilinishi 40% ni tashkil qilar ekan. Ko'rib turganingizdek bu juda katta ko'rsatkich hisoblanadi. Bu foizlarni kamaytirish maqsadida avtomobil yo'llarini yon qismlarini ko'kalamzorlashtirish va yashil maydonlarni ko'paytirishimiz lozim.

Ko'chalardagi yashil maydonlar quyidagi vazifalarni bajarishi mumkin:

himoya - trotuarlar va transport oqimi o'rtasida bo'lib, ular piyodalarning xavfsizligini ta'minlaydi, quyosh nurlari va ortiqcha shovqinlardan haddan tashqari qizib ketishdan himoyalaydi;

gigienik - chang va gazlar oqimini kamaytirish, mikroiklimni yaxshilash;

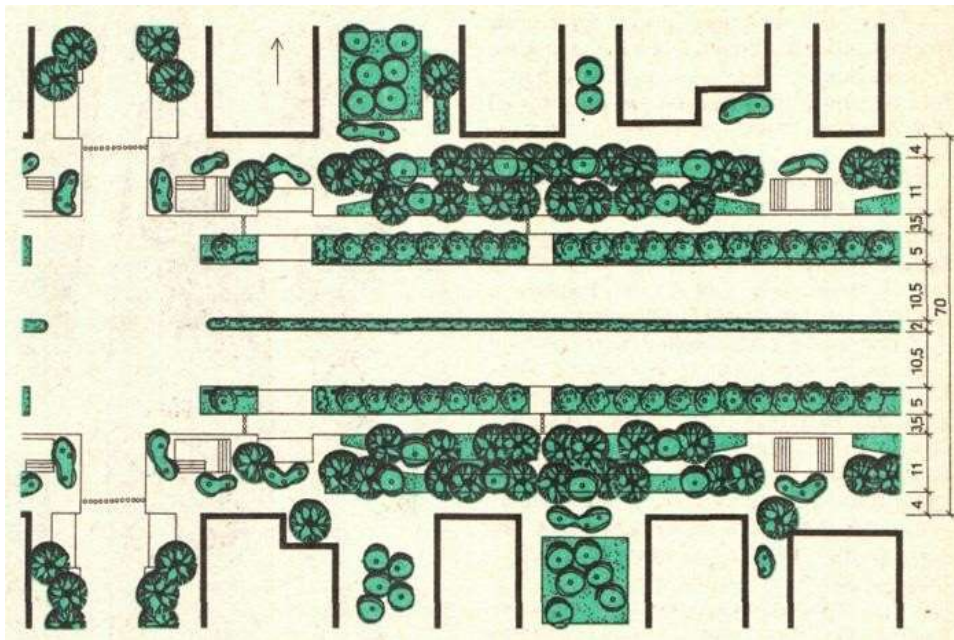
psixologik ta'sir - rangi, shakli, hidi temir-beton hajmlarining yuzsiz qoziqlar taassurotlarini yumshatadi. Turli fasllar nafaqat shahar atrof-muhitining dizayniga xilma-xillik keladi, balki tabiatning mavjudligini ham eslatadi;

optik ta'sir - ular zamonaviy binolarga yo'qolgan inson shkalasini kiritadilar.

Shahar ko'chalaridagi yashil maydonlar qatorli daraxtlar, butalar va jonli devorlari, daraxtlar va butalar guruhlari, gazonlarning ajratuvchi mintaqalari, texnik yo'laklar, gazonlar ko'rinishida, piyodalar harakatini tartibga solish uchun yashil orollar, xavfsizlik orollari va boshqalar shaklida bo'lishi mumkin.

Yo'l va piyodalar yo'lagi orasiga bir qator daraxtlar ekishda yashil tasmaning minimal kengligi 3 m, ikki qatorli - 5 m. Butalarni ekishda yashil tasmaning bir qatorli kengligi kamida 0,8 m, ikki qatorli kengligi kamida 1,5 m. bo'lishi kerak.

1-rasm. Shahar ko'chalaridagi ekinzorlar

Ko'chaning qabul qilingan ko'ndalang kesimiga qarab, chorrahalar oralig'idagi uchastkalarda ko'kalamzorlashtirishning aniq darajasi (qizil chiziqlarda) quyidagicha qabul qilinadi: turar-joy ko'chalari 52-55%, viloyat avtomobil yo'llari 29-43%, shahar miqyosidagi avtomobil yo'llari 24-45%, tez yo'llar 50-56%.

Ko'chalarni ko'kalamzorlashtirishning eng keng tarqalgan usuli - bir xil turdagi daraxtlarni muntazam ravishda qator ekish. Katta yo'l va viloyatlarni bog'lab turuvchi yo'llarni ko'kalamzorlashtirishning yana bir yaxshi jihati shundaki haydovchilarning yo'l harakati davom ettirganda zerokishni oldini oladi. Ekish yashil zonada amalga oshiriladi va faqat alohida hollarda, transport to'xtaydigan joylarda, eng ko'p tashrif buyuriladigan ob'ektlar (yirik muassasalar, do'konlar, kinoteatrlar va boshqalar) yo'laklar chuqurchalarga (minimal o'lchami 2x2 m) daraxt ekishga ruxsat beriladi.

Ko'cha bo'ylab qatorli ko'chatlar yo'l va yo'lak o'rtasida, bir, ikki yoki bir necha qatordabutar bilan yoki butalarsiz bo'lishi mumkin; ular ko'pincha trotuarlar va bino o'rtasida qatorekish bilan to'ldiriladi. Boshqa kombinatsiyalar mumkin. Ba'zan ko'chada turar-joy binolaridacho'ntaklar shaklida old bog'lar va parklar yaratiladi. Binolar uchlari ko'chaga qaragan holda joylashganda, hovli va ko'chaning bo'sh joyini ulash mumkin; bu holda hovlining ko'chatlari ko'chani ko'kalamzorlashtirishda ishtirok etadi.

Yashil o'rta tasmalar piyodalar yo'llarini katta tirbandlikka ega bo'lgan yo'llardan ajratib turadigan yoki transportning turli yo'nalishlarini chegaralovchi avtomobil yo'llari va ko'chalar bo'ylab ko'chatlarni o'z ichiga oladi. Ajratish tasmasida faqat ko'ndalang o'tish joylari mavjud. Yo'l harakati og'irligida, piyodalarni chang va avtomobil chiqindi gazlaridan yaxshiroq himoya qilish uchun yo'lning har ikki tomoniga ikki qatorli daraxtlar va butalardan to'siqlar ekish tavsiya etiladi. Bunday holda, tasmaning kengligi kamida 6 m bo'lishi kerak. Yo'l bo'ylab kengligi 7,5 m dan ortiq bo'lgan tasmalarda daraxtlarni bir qatorli ekish majburiy, qolgan hududni daraxtlar guruhlar bilan, har xil turdagi butalar, o'lchamlar va shox-shabbalari xususiyatlari bilan birgalikda ko'kalamzorlashtirish mumkin.

Umumshahar ahamiyatiga ega bo'lgan avtomobil yo'llarida bir necha qator daraxtlar va butalarning zich ko'p qavatli ko'chatlari bilan kengligi kamida 25 m bo'lgan himoya yashil tasmalar yaratiladi.

Janubiy iqlim zonalarida odamlarni haddan tashqari insolyatsiya va atrofdagi yuzalarning termal nurlanishidan himoya qilish muhim ahamiyatga ega. Meridional yo'nalishdagi ko'chalarda nafaqat piyodalar yo'laklari, balki binolarning jabhalari ham soyali bo'lishi kerak. Shamol, chang, shovqin va jazirama quyoshdan himoya qiluvchi soyabon yaratib, yam-yashil shox-shabbali daraxtlar bilan qoplangan tor ko'chalardan tez-tez foydalanish tavsiya etiladi. Shu bilan birga, daraxtlar orasidagi intervallar shox-shabbalilar ostida isitiladigan havoning turg'unligini oldini olish uchun ventilyatsiyani ta'minlashi kerak.

Shahar ko'chalarini ko'kalamzorlashtirish ishlarini olib borishda yana shuni yodda tutish kerakki birinchi navbatda, ko'chatlar transport va piyodalar harakati eng yuqori bo'lgan ko'chalarda, shuningdek, sanoat korxonalariga tutash ko'chalarda amalga oshiriladi. Chorrahalarda, burilishlarda va piyodalar o'tish joylarida o'rnatilgan daraxtlar va butalar piyodalar va haydovchilarning yo'lni va harakatlanayotgan transport vositalarini ko'rishiga to'sqinlik qilmasligi, svetofor va belgilarni to'sib qo'ymasligi kerak. Tashqi yoritish lampalari uchun tayanchlar, shuningdek, tramvay va trolleybuslarning simlarini mahkamlash uchun ustunlar butalar tasmalarga joylashtirilishi mumkin. Ko'chalarga ekilgan daraxtlar kamida 10 yoshda, butalar esa 4-5 yoshda bo'lishi kerak.

Shahar ko'chalarini ko'kalamzorlashtirishda ko'chatlarning ishlashiga jiddiy e'tibor qaratish lozim. Daraxtlar va butalar mexanik shikastlanishdan himoyalangan bo'lishi kerak (ayniqsa qorni tozalashda), qorni olib tashlash uchun o'simliklarga zarar etkazadigan tuz yokiboshqa kimyoviy moddalardan foydalanilmaydi; daraxt tanasi oyoq osti qilinmasligiga va avtomobillar gazonlarda to'xtamasligiga ishonch hosil qilish; muntazam ravishda sug'orib turish, yumshatish va vaqti-vaqti bilan daraxt shox-shabbalilar ostidagi tuproqning yuqori qatlamini almashtirish lozim. Har birimizni ekologiyani saqlash vazifamiz bo'lgani kabi atrof- muhitni doim toza

saqlashga harakat qilishimiz lozim. Ko'chalarimizni daraxtlar va o'simliklar yashillikni hosil qilish uchun qo'ldan kelgancha ekishimiz va borlarini saqlash ishlarini amalga oshirishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ubaydullaev, Farhod, et al. "Irrigation regime Influence on the growth and seedlings development of common fake chestnut (*Aesculus hippocastanum* L.) and Japanese safflower (*Sophora japonica* L.) in the highways landscaping." *E3S Web of Conferences*. Vol. 264. EDP Sciences, 2021.
2. Убайдуллаев, Ф. Б. "Влияние стимуляторов на рост сеянцев конского каштана." *Актуальные проблемы современной науки* 3 (2018): 115-119.
3. Убайдуллаев, Фарход Бахтияруллаевич, and Фарход Джураевич Хайтов. "АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИ ВА ШАҲАР КЎЧАЛАРИДАГИ САЙИЛГОҲ ҲУДУДИНИНГ ТОШКЕНТ ВОҲАСИ УЧУН БАЛАНСИ ВА ЯШИЛ ЭКИНЗОРЛАРИГА ТАВСИЯ ЭТИЛАЁТГАН МАНЗАРАЛИ ЎСИМЛИК ТУРЛАРИ." *Dbiology*: 95
4. Bakhtiyarullaevich, Ubaydullaev Farkhod, Xaitov Farhod Djuraevich, and Ubaydullayev Abbosjon Azimjon Ogli. "TOSHKENT SHAHAR MIRZO ULUG'BEK TUMANIDAGI DAHALARNI KO'KALAMZORLASHTIRISHDA DARAXTLARNING SANITAR GIGIENIK VA XUSUSIYATLARI." *Conferencea* (2023): 149-153.
5. Bakhtiyarullaevich, Ubaidullaev Farkhod, and Ubaydullayev Abbosjon Azimjon OGLi. "SANITARY-HYGIENIC PECULIARITIES OF GREENING OF STREETS AND AUTOMOBILE STATIONS AND NATIONAL POINTS." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.2 (2023): 53-58.
6. Bakhtiyarullaevich, Ubaidullaev Farkhod, Majidov Abdulaziz Norqobilovich, and Khudaybergenov Sardor Kamaraddinovich. "AGROTECHNICS OF CULTIVATION AND USE OF MULBERRY SEEDLINGS FOR PICTURESQUE LANDSCAPING OF HIGHWAYS." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.1 (2023): 363-370.
7. Убайдуллаев, Фарход Бахтияруллаевич, and Фарход Джураевич Хайтов. "TYPES OF ORNAMENTAL PLANTS RECOMMENDED FOR BALANCE AND LANDSCAPING OF PARKING AREAS ON HIGHWAYS AND WALKS IN CITY STREETS FOR TASHKENT OASIS." *Science and Innovation* 1.4 (2022): 95-100.
8. Bakhtiyarullaevich, Ubaydullaev Farkhod, et al. "LANDSCAPE COMPOSITIONS BASED ON EVERGREEN SHRUBS IN THE LANDSCAPING OF CITY STREETS." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences* 10 (2023):40-43.
9. Ubaydullayev, F., and Sh Gaffarov. "Selection of prosperous varieties of rosehips (*rosa* L.) And their seed productivity in Tashkent oasis, Uzbekistan." *E3S Web of Conferences*. Vol. 258. EDP Sciences, 2021.